

Церкви. Насущність «творення власного церковного права» має відобразити «глибинний зв'язок християнства з місцевою культурою і творити оптимальні форми для плекання християнського життя»: «щоб, перебуваючи у Вселенській Церкві, одночасно нести особисте пережиття»,¹⁸⁹ на основі спільного православно-католицького ісповідницького осмислення і свідчення християнської віри на цих землях.

Таким прозорим постав дороговказ патріярха Йосифа для свого наступника, нинішнього глави УГКЦ патріярха Святослава із своїм Синодом й разом із предстоятелями інших розділених частин однієї Христової Київської Церкви, яка є одночасно православною й католицькою. В дійсності ці напрямні є матрицею для доброї орієнтації кожної мислячої людини, яка живе нині в парадигмі України та Церкви на цій святій землі.

18. Павло Павленко. Патріярший статус УГКЦ як «розмінна монета» між Ватиканом і Москвою (станом на понтифікат папи Франциска).

Кардинал Любомир Гузар обумовлює буксування проекту з надання УГКЦ патріярхату тим, що навіть його озвучення, не кажучи вже про реалізацію, у ватиканських колах спричинює «хвилю протестів», оскільки, мовляв, «патріярхат УГКЦ послаблюватиме сопричастя з Наступником св. Апостола Петра, а отже — послаблюватиме зв'язок із всією Католицькою Церквою», «означатиме створення націоналістично забарвленої Церкви, яка сіятиме ненависть супроти всіх інших», стане «великою перешкодою для об'єднання християн в Україні», призведе до «нехтування прав Московського патріярхату, який вважає Україну своєю канонічною територією», «до збереження «уніатизму», який в наші часи був засуджений як невідповідний шлях для досягнення єдності між усіма християнами» [1].

У цих ватиканських «протестних хвилях» довкола патріяршої УГКЦ надто відчутні московські нотки, бо хто, як не Московський Патріярхат, постійно мусує брехливу тему про «націоналістичну» суть УГКЦ, прагне її витіснення зі своєї «канонічної території». В Україні подібні «хвилі протестів» від перших днів її Незалежності проводили вірні УПЦ МП, проросійські політичні організації в Україні, зокрема організовувались представниками «Комуністичної партії України», «Прогресивної соціалістичної партія України», «Партії регіонів». Ці (і подібні до них) сили, у той чи інший спосіб вибудовуючи свої програми на старих радянсько-більшовицьких ідеологічних штампах, намагаються гальмувати процес культурного розвитку українства, заважаючи Україні вирватися з колоніальної орбіти Російського імперіалізму. Виявляється, що ці старезні пропагандистські кліше Кремля продовжують жити

¹⁸⁹ В. Демків, «Правовий статус Київської митрополії на основі Церковних Уставів Володимира Великого і Ярослава Мудрого» (Науковий керівник: о. лїц. Т. Коцюба; Рецензент: о. лїц. І. Гавань) // сайт: *Дрогобицька духовна семінарія*, б. д., <<http://dds.edu.ua/ua/articles/2/diploms/2006/454-kyivmetrop.html>> (13.02.2017).

і в коридорах Ватикану, оскільки саме їх бере за основу Святий Престол в ході обговорень питання офіційного надання патріаршого статусу УГКЦ.

Навмисна політизація Ватиканом цієї проблеми зводиться до одного — його небажання псувати і до того натягнуті через УГКЦ “канонічні” відносини з Московським Патріархатом. У такий спосіб Святий Престол доводить, що, поперше, відносини з Москвою для нього є більш важливими, ніж із УГКЦ, а подруге — показує, що створенням її (УГКЦ) патріархату він буде втручатися у справи Московського Патріархату, підтверджуючи тим само “право” останнього на Україну як власну “канонічну територію”.

Запропонована Ватиканом для українських греко-католиків “гра” в очікування “кращих часів” для легалізації свого патріархату насправді відбувається за правилами Москви, бо хто, як не Московська Патріархія, воліє утримати Україну у своїх імперсько-православних обіймах “руського мира”, призвичаюючи її до чужинського, у своїй основі антиукраїнського, Російського православ'я. Сценарій не новий: так було за часів СРСР, так триває й за доби Незалежної України і, певно, так буде тривати й надалі, якщо Ватикан не перестане дивитися на Україну через підсунуті йому Кремлем москвофільські окуляри, оцінювати релігійні і політичні процеси в Україні через призму російського агітпрому. То ж справа з патріархатом УГКЦ далеко не в “християнській спільноті”, на свідомість, прозріння якої сподіваються вірні цієї Церкви (“...ми певні, що настане день, коли це усвідомить уся християнська спільнота” [1]), а напряду залежить від політичної позиції Ватикану щодо України. Якщо впродовж ось вже більше 50 років (від II Ватиканського Собору) Святий Престол не квапився благословити УГКЦ патріаршим статусом, то чекати “кращих часів”, певно, прийдеться ще довго, бо за таких промосковських поглядів на УГКЦ ще слід буде дочекатися часу, коли Москва відмовиться від своїх претензій на Україну як свою “канонічну” вотчину, а Ватикан, відповідно, вивільнить себе з кремлівської політичної залежності.

Апостольська Столиця в українських питаннях традиційно підіграє Москві, оскільки Україна як держава для неї (Апостольської Столиці) зазвичай мало що важить. Це видно передусім із того, що всі апостольські нунції в Україні зазвичай опікуються справами Римо-Католицької Церкви, а не україно-ватиканськими міждержавними відносинами. Україна як держава офіційному Ватикану не потрібна (давайте нарешті називати речі своїми іменами) — їм, як і Росії (Кремлю і Московському Патріархату), потрібна винятково українська територія.

Сучасний католицизм виступає за єдине, “цільне людство”, за загальнопланетарну християнську цивілізацію, в межах якої не буде поділів між людьми за державними, національними, етнічними, культурними ознаками, але “щоб були всі одно”, як зауважує євангельський Ісус (Ів. 17:21). Церква ж постає, як “знак та інструмент цієї єдності” (*Caritas in Veritate*, 54) [2. - С. 79]. Серед матеріалів II Ватиканського собору, зокрема в Посланні “*Gaudium et Spes*” (1965 р.) читаємо: “...Церква, яка надіслана всім народам будь-якого часу й місця, не пов’язує себе винятково і неподільно з жодною расою чи нацією, з

жодною окремою системою звичаїв, ні з яким старим чи новим звичаєм” (Gaudium et Spes, 58).

Католицька ідея гуманізму визначає людську особистість як істоту трансцендентну, тобто таку, що не має етнічних ознак чи характеристик, обстоює абстрагованість людини від плану соціально-історичного буття на користь її єднання з Богом. У цьому сенсі ідея нації є неприйнятною, оскільки поняття нації, національного розцінюються доволі умовними категоріями. В істинному сенсі прийнятна винятково “католицька нація”, яка не розрізняє людей за етнічною чи національною належністю.

Ось як колись охарактеризував католицизм із позиції національного відомий німецький історик-сходознавець і теолог Пауль Антуан де Лагард (1827-1891 рр.): “Католицизм ворожий принципам націоналізму, а тому його поява в національній державі робить його природним ворогом держави і нації” [З. - Р. 62]. Такі поняття, як то “польський католицизм”, “литовський католицизм” і т.д., не кажучи вже тут про “український католицизм”, є поняттями умовними, оскільки не несуть в собі етнічних ознак, вільні від національних ідентифікацій (у противному разі, це буде суперечити духові й букві католицького віровчення). Скоріше, що тут йде мова про пристосування католицизму до конкретних націй з метою навернення їх у своє лоно, зміцнення їх у вірі, аніж про якесь уможливлення процесів етнізації його (католицизму) серед тих чи інших “католицьких народів”. Це засвідчують, зокрема, такі енцикліки, як “Fidei donum” Папи Пія XII, “Mater et Magistra” та “Pacem in terris” Папи Івана XXIII, “Populum progressio” Папи Павла VI, а також його послання до народів Африки “Africae terrarum”.

Загалом, ставлення сучасного католицизму до етнічного зафіксовано II Ватиканським собором, який визнає реальність існування Католицької Церкви в сучасному поліконфесійному, полірелігійному і поліетнічному світі і виходячи з цих реалій вибудовує нинішню свою політику в модерному світі на засадах “обновлення” і “співіснування”. Католицька Церква, “призначена поширюватися у всіх країнах, вона входить в історію людей, але в той само час переступає межі часів і народів” (Lumen gentium, 9).

Ото ж Ватикан і “переступає” межі українського народу, українського національного християнства, здаючи інтереси українських греко-католиків в угоду Російській Православній Церкві. Цілковито зрозуміло, що римська курія дивиться на УГКЦ, як на неприйнятну з позиції католицьких уявлень про держави і нації “національну”, навіть “націоналістичну” Церкву. А тому ставлення Святого Престолу до неї є застережливим (щоб там при цьому не обіцяли українцям понтифіки). Це засвідчує і владика Любомир Гузар: на його переконання, однією із засторог Ватикану на створення патріархату УГКЦ виступає його побоювання, що в такий спосіб він перетворить цю Церкву на “націоналістично забарвлену”, “яка сіятиме ненависть супроти всіх інших” [1].

Кардинал Вальтер Каспер, який упродовж 2001-2010 рр. був Головою Папської Ради сприяння єдності християн, навіть не приховував свого негативного ставлення до українських греко-католиків, оскільки вважав останніх основною перешкодою у зближенні католицизму з російським

православ'ям [4], по суті, повторюючи погляди Московської Патріархії на УГКЦ.

Практично в унісон Касперу, але у більш брутальній формі, відзивається про УГКЦ митрополит РПЦ Іларіон (Алфєєв), Голова Відділу зовнішніх церковних зв'язків Московського Патріархату, при цьому за подібні висловлювання не отримує з Ватикану жодних осудів — більше того, продовжуючи й надалі зустрічається з його представниками. Зі слів цього московсько-православного ієрарха, йому “доводилося розмовляти з ватиканськими високопоставленими чиновниками щодо тієї (проукраїнської, антикремлівської — П.П.) позиції греко-католиків ... Я запитав: як це взагалі можливо, що Греко-Католицька Церква настільки солідаризується з розкольникими (Київським Патріархатом — П.П.), що вони спільно проводять акції, молебні і поїздки? На це мені відповіли: вони ж автономні, ми у Ватикані їх не контролюємо” [5]. Представники Ватикану під час офіційних діалогів із представниками РПЦ воліють або уникати тем про УГКЦ, або показувати перед росіянами, що й вони так само негативно ставляться до цієї конфесії, також схвильовані її “націоналістичною” орієнтацією.

Стосовно москвофільських позицій Ватикану, то за цим далеко й ходити не треба. Згадаймо окремі заяви нинішнього Папи Франциска, присвячені Україні, які, з одного боку, доводять його повне незнання не те, що політичної, культурно-історичної, а й передусім релігійної ситуації в Україні, а з іншого боку, показують його промосковське бачення українських процесів. То понтифік не хоче називати Росію винуватцем, провокатором збройного конфлікту на Донбасі, скидаючи це питання, за версією Кремля і Московської Патріархії, на якесь “братовбиство” як “громадянський конфлікт”; то відмовляється засуджувати Росію щодо анексії нею українського Криму¹⁹⁰; то закликає молитись за такий “мир”, який був би вигідний саме Росії, а не Україні; то, зустрічаючись з Путіним¹⁹¹, показує, що вважає його чи не справжнім “миротворцем”.

Ну а те, що сталося під час офіційної зустрічі з Патріархом Кирилом у Гавані (12 лютого 2016 р.), взагалі довело справжній, дипломатично-неприхований антиукраїнський вектор зовнішньої політики Ватикану. Так, Глава Римо-Католицької Церкви в угоду Путіну відніс Україну до сторони, яка не бажає припинення війни на Донбасі, не прагне до миру. Підписавши разом із Патріархом Московським ганебну “Спільну декларацію Папи Франциска і Кирила, Патріарха Московського і всієї Русі”, понтифік чітко дав зрозуміти, що в питаннях України й українських церков він займає прокремлівську політичну позицію (див. пункти 25-27 декларації [7]). За таких оцінок політичної і релігійної ситуацій в Україні, УГКЦ у відносинах між Ватиканом і Москвою

¹⁹⁰ А між тим єпископ-помічник Одесько-Сімферопольської єпархії Римо-католицької церкви в Україні владика Яцек Піль зустрічався з представниками окупаційного уряду Криму в Севастополі. Владика подякував окупантам за сприяння католикам, в тому числі в юридичній реєстрації приходу Святого Климента, а також пастирського округу в Республіці Крим і Севастополі [6]. Висновки, українці, робіть самі. Римські владиками Вами нехтують.

¹⁹¹ Мова йде про приватну зустріч Папи Римського Франциска з Президентом РФ В.Путіним 10 червня 2015 р.

постає справжнім “каменем спотикання”, який перешкоджає “співіснуванню” католицизму і російського православ’я.

І як би не “редагували” слова Папи католицькі ЗМІ, його позиція щодо України зрозуміла остаточно — вона є угодницькою Кремлю і Московському Патріархату. Ватикан із-за України воліє “жодним чином не ускладнювати відносин із (Російською — П.П.) Православною Церквою, враховуючи, що зараз він намагається навести мости між двома християнськими конфесіями, які ворогували близько тисячі років” [8]. Іншими словами, наводячи ці “мости” Україна разом з її українським християнством просто випадає з поля зору Ватикану.

Може комусь не сподобається наступна відвертість, але Папа Франциск гаванською декларацією перетворив Україну на предмет торгу з Московським Патріархатом. Віддаючи Україну на поталу Москві, Ватикан в замін отримує чимало. Так, на питання про католицький “прозелітизм” на “канонічній території Московського Патріархату” згаданий вже митрополит Іларіон (Алфеев) заявив, що “15 років тому” це було великою проблемою, але тепер її більше немає. Відносини Російської Православної Церкви з Римо-Католицькою Церквою в Росії, Білорусі, Казахстані та інших країнах тепер стали розвиватися “в дусі конструктивної спільної роботи”. Двосторонні відносини значно покращилися [9]. Значить, проблем із прозелітизмом із боку католиків на “канонічній території” російського православ’я більше не існує. Формально це стосується й УГКЦ як однієї з католицьких церков. От тільки навряд чи десь в Росії це зможе на практиці реалізовувати УГКЦ, оскільки, як підкреслює Патріарх УГКЦ Святослав Шевчук, на “території Російської Федерації ... ми не маємо можливості юридичного вільного існування, чи території анексованого Криму, де нас “перереєстровуючи” за російським законодавством, фактично ліквідовують...” [10].

Зголосившись на промосковську позицію ставлення до України, Папа Франциск водночас дав згоду на прийняття українофобських пліток про “уніатів” як “бэндэровскую церковь”, які “стараются одержать верх над каноническим Православием на Украине” [11], які “с началом же боевых действий..., получив в руки оружие, под видом антитеррористической операции стали осуществлять прямую агрессию в отношении духовенства канонической Украинской Православной Церкви на востоке страны” [12]. Приймавши антиукраїнську версію Кремля і Московського Патріархату щодо “громадянської війни” в Україні, Ватикан в особі Папи Франциска в угоду москвичам буде зацікавлений у подальшому пригнічуванні діяльності УГКЦ в Україні і головне — в утиску його права мати свій патріархат. Саме останнє виступало й буде виступати фактором утримання цієї Церкви, так би мовити, у “потрібному” для Ватикану руслі, а відтак — давати змогу завжди “вигідно” виглядати перед Москвою.

Ватикан в угоду російському православ’ю, із зрозумілих причин, не може, навіть якщо й бажав би цього, латинізувати, окатоличити, розтворити УГКЦ в лоні Римо-Католицької Церкви, бо УГКЦ вже є національною Церквою українського народу, а от контролювати, впливати на її керівництво,

маніпулюючи обіцянками надати патріаршу форму цій конфесії, заговорюючи цю проблему, на зразок, що УГКЦ для Папи є «улюбленою донькою, про яку він дбає» [13] чи «Апостольська Столиця відчуває особливу любов до вашої Церкви» [14], справа цілком реальна. Іншими словами, постійне відштовхування на невизначений час справи про надання патріархату аргументом типу «зараз це не на часі» — це саме той «дієвий» інструмент, який дає змогу римській курії, даруйте, завжди тримати УГКЦ «на короткому повідку», отримуючи за це від Московського Патріархату гарантії на поширення й існування Римо-Католицької Церкви на його «канонічній території».

У Москві добре розуміють, що, як зауважував отець Іван Ортинський, «патріархальний рух — це зрештою є вияв глибокого переконання українського народу в тому, що Українська Церква як була, так і надалі залишається його спасінням. Тому він і бореться за неї, бо хоче, щоб вона була дужа, дієва та така, яка була б спроможною допомогти йому визволитися та на яку він міг би оперти своє існування» [15. - С. 834]; «Українська Церква та її християнство не є якоюсь другорядною частиною Христової Церкви... Церква мусить мати і свої відповідні побудови, свій устрій, повноправну помісність, свій патріархат. На цьому треба наполягати, за це змагатись, ставати гідним цього» [15. - С. 784].

У цьому сенсі і керівництво УГКЦ, і Посольство України при Святому Престолі, і держава Україна мусять діяти активніше, напористіше, докладаючи більші зусилля, обстоюючи, доводячи перед Ватиканом офіційне право УГКЦ мати свій патріархат. Доки Українська Греко-Католицька Церква, зокрема її патріарший статус, буде «розмінною монетою» між Ватиканом і Москвою — доти справа далі за обіцянки не рухатиметься — надання патріаршого устрою УГКЦ постійно буде визначатися Ватиканом, як «не на часі».

Джерела:

1. Про утвердження патріаршого устрою Української Греко-Католицької Церкви (Пастирське послання), Львів, 6 вересня 2004 року // Українська Греко-Католицька Церква. Офіційний сайт: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/patriarchat/documents/article;1340/>
2. Енциклика «Caritas in veritate» Верховного понтифіка Бенедикта XVI. - Москва, 2009.
3. de Lagarde Paul. Ueber das Verhältniss des deutschen Staates zu Theologie, Kirche und Religion // Deutsche Schriften.- Lehmanns: München, 1937.- P. 62.
4. Минулий тиждень: Україна - Ватикан - Москва // Католицький Оглядач. - Нед, 08/02/2015: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/minuliy-tizhden-ukrayina-vatikan-moskva>
5. Глава ОВЦС МП митрополит Іларіон обрушився с критикою на УГКЦ за піддержку «так называеомой евроинтеграции» // Релігія в Україні. - 27.03.2014: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/news/vazhливо/25346-glava-ovcs-mp-mitropolit-ilarion-obrushilsya-s-kritikoj-na-ugkc-za-podderzhku-tak-nazyvaemoj-evrointegracii.html>

6. Признав ли Ватикан аннексию Крыма? // QНА. - 18 Ноябрь 2015: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://qna.com.ua/ru/politika/priznal-li-vatikan-anneksiyu-kryma/151197/>
7. Спільна декларація Папи Франциска і Кирила, Патріарха Московського і всієї Русі // Радіо Ватикану. - 12/02/2016: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: http://uk.radiovaticana.va/news/2016/02/12/спільна_декларація_папи_Франциска_і_патріарха_Кирила/1208124
8. Уайт Кэролайн. Встреча папы Франциска с Путиным: о войне и не только // ВВС. Русская служба. - 10 июня 2015: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: http://.bbc.com/russian/international/2015/06/150610_pope_putin_vatican_visit
9. Митрополит Иларион (Алфеев) вновь подверг критике УГКЦ, но отметил “конструктивные отношения” с Католической Церковью латинского обряда “на канонической территории РПЦ МП” // Портал-Credo.Ru. - 02 февраля 2016: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=118175>
10. Манчуленко Георгій. Москві Київ ніпочому! І Ватикану теж... Ч. 2 // Блог: Георгій Манчуленко: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://h-manchulenko.vkursi.com/8678.html>
11. Митрополит Волоколамский Иларион встретился с Папой Римским Франциском // Русская Православная Церковь. Отдел внешних церковных связей. - 17.10.2014: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://mospat.ru/ru/2014/10/17/news109707/>
12. Святейший Патриарх Кирилл призвал предстоятелей поместных церквей возвысить голос в защиту православных христиан Востока Украины // Русская Православная Церковь. Отдел внешних церковных связей. - 14.08.2014: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://mospat.ru/ru/2014/08/14/news106782/>
13. Папа дав зрозуміти, що УГКЦ для нього – «улюблена донька, про яку він дбає» // Релігійно-інформаційної служби України. - 06-03-2016: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/catholics/ugcc/62726/
14. Папа Іван Павло II та Українська Греко-Католицька Церква // ДивенСвіт. - 30.06.2011: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://old.dyvensvit.org/articles/4176.html>
15. Ортинський Іван. Християнство в його виявах і сьогочасних проблемах. - К.: УАР, 2014.